

KRISTÓ GYULA — MAKK FERENC — SZEGFŰ LÁSZLÓ: **Adatok „korai” helyneveink ismeretéhez I.** (Acta Universitatis Szegediensis de Attila József nominatae) Acta Historica, Szeged, t. XLIV, 1973, 96 l. + térkép; II. t. XLVIII, 1974, 55 l. + térkép

A három történész két füzetben megjelent műve egy rövid előszóból (I, 3—7) és adattárból áll. Az adattár egyes fejezetei előtt ugyancsak néhány soros, legfeljebb egy lapnyi bevezető szöveg van (I, 8—10, 32, 39, 42, 51, 61, 65, 71, 75, 76, 77; II, 3—4). Mindkét füzet végén (I, 82—92; II, 49) található a rövidítések feloldása, amely a felhasznált irodalomról tájékoztat. Ugyancsak mindkét füzetet mutató (I, 93—4; II, 51—3) zárja le.

Az első füzet adattára a következő fejezetekre oszlik: Népnevek, Konsztantinoszi törzsnevek, „Vélt” törzsnevek, az Árpád-család nem-keresztény nevei, A hét honfoglaló magyar vezér, A hét honfoglaló kun vezér, További honfoglaló magyar (kun) vezérek és vitézek, A honfoglaló magyarok ellenfelei,

Kalandozó magyar vezérek, A nagyszentmiklósi kincs X. századi személynevei, X. századi bevándorlók. A második füzet a nemzetségnevek helynévi előfordulásaiival foglalkozik. Mindkét kötethez egy-egy térképmelléklet csatolódik.

Az előszóból értesülünk, hogy gyakorlatilag egy év alatt gyűjtötték össze a szerzők ezt az imponálóan tekintélyes és rendezett anyagot. Az Árpád-kori Magyarország helynevei c. sorozat első kötete 1961-ben jelent meg, de ennek a páratlan értékű és érdekességű sorozatnak további kötetekre — sajnos — soká kell várunk. A szegedi kiadvány ezért igen nagy szolgálatot tesz akkor is, ha okleveles anyagot nem dolgoz fel, hanem „csak” a nyomtatásban megjelent okmánytárakat és egyéb forrásokat. Így is óriási segítséget ad a helynévkutatók (és természetesen a történészek számára) e legrégebb névréteg feltárásával, összegyűjtésével és lokalizálásával. Az előszó szerény és óvatos, rámutat a feladat nehézségére és a tévedések lehetőségeire. Ilyesmivel természetesen minden hasonló jellegű kiadványnak számolnia kell.

Az adattár egyes névcikkei előtt néhány soros történelmi és etimológiai tájékoztatást ad. Ahol az adatokra más valószínű magyarázat is van, ott utal az ilyen lehetőségekre is (pl. *Kozár* <*kazár* népnév, vagy szláv *kozár* 'kecskepásztor', *Orosz* <népnév vagy szn.). Nagy segítséget nyújt azzal, hogy megadja további összeállítások leelőhelyét egyes nevek vonatkozásán, ha van ilyen. A népnevek latin megfelelőit is közli.

A névcikkek sorszám szerint felsorolják a névhez vonható helyneveket, közlik (az eddigi) első előfordulás idejét, majd a forrás alapján leírt nevet, a leelőhelyet, a községnev mai alakját, majd a térképre utaló betű és számjelet. Egy helynévre rendszerint csak egyetlen (legrégebb) adatot hoznak. A sorszámozás a térképhez igazodik.

Az *Üllő* névhez (I, 43) megjegyzem, hogy ebből származtatom a Fejér megyei *Előszállás* községnevet is (MNY. LXIX, 478—9). Az Árpád-család nem-keresztény nevei közt megemlíti az adattár azokat is (Levente, Ézelő), akiknek a neve helynévként nem fordul elő. Ezt a helyes gyakorlatot követi a további fejezetekben is. A hét honfoglaló vezér nevét a krónikák nem egyöntetűen közlik, ezért a névsorba mindegyik személy nevét beveszi, sőt a krónikákban említett felmenőiket és leszármazottaikat is. Felsorolja az Adattár az Anonymusnál említett hét kun vezér nevét, noha ezeknek a honfoglalás korába való beillesztése a szerzők szerint is anakronizmus, de föltétlenül igen korai személy- vagy helynevek. A kalandozás-kori vezérek nevét a magyar források a honfoglalók közé sorolják, de a külföldiek néhányat megőriztek (*Dursák, Szalárd, Apor, Súr*).

A második füzet a majdnem 250-re tehető nemesi és várjobbágyi nemzetségek nevét és a velük kapcsolatos helyneveket közli.

Az idén megjelent „Somogy megye földrajzi nevei” c. majdnem 1200 lapos kiadvány bizonyára néhány adattal majd ki is bővíti ezt a gyűjteményt.

Az adatokat nem ellenőriztem, de úgy látom, betűhíven közlik a források adatait. A szövegben (az I, 8 kivételével) nem akadtam sajtóhibára.

A három szerző igen hasznos és értékes munkát végzett, remélem, hogy rövid ismertetésem is hozzájárul, hogy a helynévkutatók felhasználják e két kiadvány fontos útmutatásait és adattárát.

KÁLMÁN BÉLA